

राजस्थान लोक सेवा आयोग, अजमेर

सहायक आचार्य – ऋग्वेद, संस्कृत शिक्षा विभाग
के पदों हेतु प्रतियोगी परीक्षा का पाठ्यक्रम

प्रथमपत्रम्

प्रथमान्विति: –

ऋक्-संहिता, वेदपदार्थः, संहितापरिचयः, भेदाः, कालः, मन्त्राणां भेदाः, मन्त्रार्थचिन्तनम्, शाखापदार्थः, मन्त्रेषु छन्दांसि, ऋषीणां विवेचनम्, देवताविज्ञानम्, सूक्तानां प्रविभागः, ऋग्वेदीय उभयगणनाक्रमः ।

द्वितीयान्विति: –

ऋग्वेदीयं-ब्राह्मणम्, ब्राह्मणशब्दार्थः, ब्राह्मणग्रन्थस्य परिचयः, ऐतरेय ब्राह्मणस्याख्यानानि, ऐतरेयब्राह्मणे अध्यायाः, पंचिकाः, खण्डानि । हौत्रकर्मविवेचनम् । इन्द्राग्नयोः वैशिष्ट्यम् देवासुरकल्पः । सोमोत्पत्तिः । पारिभाषिक शब्दार्थनिरूपणम्, राज्याभिषेकः, वषट्कारः । शांखायनब्राह्मणस्य परिचयः अथवा कौषीतकिब्राह्मणमिति । शांखायनब्राह्मणस्य विषयाः अग्न्याधानम् ।

तृतीयान्विति: – ऐतरेयारण्यकम् –

सर्वविधः परिचयः । नामकरणहेतुः । कालः, भाष्यकारः, ऐतरेयारण्यके महाव्रतम्, उक्थविमर्शः, महानाम्नि ऋचः । सवनानां भेदाः । प्राणविद्या ।

चतुर्थान्विति: – ऐतरेयोपनिषद् –

उपनिषद्- शब्दस्य व्युत्पत्तिः, उपनिषदां संख्याः, कालः, भाष्यकाराः ।

ऐतरेयोपनिषदि सर्गपरिचयः (सृष्टिप्रक्रिया) आत्मतत्त्वविचारः । हृदयम्, मनः संज्ञानम्, अज्ञानम्, प्रज्ञानम्, विज्ञानम्, मतिः, स्मृतिः, जगच्चिन्तनम्, महावाक्यम् ।

कौषीतकि-उपनिषद्- परिचयः, भाष्यकाराः । प्राणाः, प्राणोपासनायां विशेषः । देवयानम्, पितृयानम्, काम्यकर्मविवेचनम्, अग्न्याधानेविशेषः, शान्तिपाठः ।

पंचमान्वितिः – कल्प-साहित्यम् –

कल्पशास्त्रस्य महत्त्वम् कल्पशास्त्रस्य परिचयः – श्रौतसूत्रम्, गृह्यसूत्रम्, धर्मसूत्रम्, शुल्बसूत्रम्, आश्वलायनश्रौतसूत्रे यज्ञविषयाः । आश्वलायनसूत्रस्य परिचयः । पुरोऽनुवाक्या, याज्या, स्तोत्रम्, शस्त्रम् ।

शस्त्राणामनुष्ठानप्रकाराः । कर्मकर्तुः वैशिष्ट्यम्, कालः । स्वरप्रतिगरप्रभृतीनां विमर्शः । दर्शपूर्णमासयागः अग्न्याधानम् । अग्निहोत्रहोमः, उपस्थानम् । पिण्डपितृतृयज्ञः । निरूढपशुबंधयागः ।

शांखायनश्रौतसूत्रे – वैमृधेष्टिः, अभ्युदितेष्टिः, प्रायश्चित्तेष्टिः, दाक्षायणयागः, वशिष्टयागः ।

षष्ठान्वितिः – अनुक्रमणीसाहित्यम् –

1. अनुक्रमणीसाहित्यस्येतिहासः । 2. अनुक्रमण्याः प्रयोजनम् । 3. अनुक्रमणीनांपरिचयः ।
4. प्रवर्तकाः, भाष्यकाराः । 5. बृहद्देवतायामध्यायाः । 6. बृहद्देवतायामाख्यानानि ।
7. पदचतुष्टयम् । 8. देवतानां ज्ञाने फलम् । 9. एकदेववादः बहुदेववादश्च ।
10. सर्वानुक्रमणीसाहित्यम् । सर्वानुक्रमण्यां षड्गुरुशिष्यस्य योगदानम् । सर्वानुक्रमण्यां आख्यानानि । ऋषीणां वंशः ।

सप्तमान्वितिः – निरुक्तशास्त्रम् –

1. निरुक्तशास्त्रस्य महत्त्वम् । 2. निरुक्ते भावविकाराः । 3. सार्थकाः निरर्थकाः मन्त्राः ।
 4. निघण्टौ अध्यायानां विभागक्रमः तेषां वैशिष्ट्यं च । 5. निर्वचने प्रयुक्तसिद्धान्ताः ।
 6. धातुजसिद्धान्तचिन्तनम् । 7. उपसर्गाः/निपाताः सार्थकाः निरर्थकाश्च ।
 8. उपमाः/निरुक्ताध्ययनस्य प्रयोजनम्, फलं च । 9. नैगमकाण्डस्य महत्त्वम् । जामितादोषविमर्शः । 10. यम-यमी संवादे तद् वैशिष्ट्यं च ।
- उदात्तानुदात्तयोः निरुक्तस्य परीक्षणम् । तिस्रः देवताः, देवतानां स्थानानि, कार्यम् । आकारचिन्तनं देवतानाम् । अनादिष्टदेवतामन्त्रेषु देवतोपपरीक्षणम्, स्त्रीदेवताः ।

अष्टमान्वितिः – ऋक्-प्रातिशाख्यम् –

1. ऋग्वेदीय प्रातिशाख्यस्य परिचयः । 2. प्रथमपटलेसंज्ञासूत्राणां विमर्शः ।
3. विवृतिविषयेविविधाः विचाराः । 4. सन्धयः, सन्धीनांभेदाः । 5. प्रातिशाख्ये स्वराः, भेदाः उच्चारणं च । 6. अवग्रहः । 7. पारिभाषिकशब्दानामर्थचिन्तनम् ।

नवमान्वितिः – वैदिकछन्दःशास्त्रम् –

गायत्री-उष्णिक्-अनुष्टुप्-बृहती-पंक्ति-त्रिष्टुप्-जगती-छन्दसां लक्षणानां भेदपुरःसरं विवेचनम् ।

दशमान्विति:— (क) जैमिनीयन्यायमाला, (ख) अर्थसंग्रह:

- विधिः, विधेर्भेदाः, भावना, श्रुतिलिंग—वाक्यप्रकरण—स्थान—समाख्यानां वैशिष्ट्यम्, अर्थवादप्रामाण्यम् । जैमिनीयन्यायमालायाः परिचयः, वाक्यभेदविमर्शः ।
- आर्यम्लेच्छाधिकरणम्, कर्मभेदः जैमिनीयन्यायमालायां प्रथमाध्याये अधिकरणानां नामानि —परिचयश्च । सोमयागेद्रव्यं देवताश्च ।
- सोमयागेदीक्षाः । सत्रस्य सामान्यः परिचयः ।

Note: - Pattern of Question Paper

1. Objective type paper
2. Maximum Marks: 75
3. Number of Questions: 150
4. Duration of Paper: Three Hours
5. All questions carry equal marks.
6. There will be Negative Marking.